שלום-עליכם

האָדל

-- איר חידושט זיך, פֿאַני שלום-עליכם, אויף טבֿיהן, וואָס מע זעט אים נישט? ער האָט זיך, זאָגט איר, שטאַרק אַ רוק געטאָן, מיט אַ מאָל, זאָגט איר, גרוי געוואָרן? עד-עד-עד! ווען איר זאָלט וויסן מיט וואָס פֿאַר צרות, מיט וואָס פֿאַר ווייטיקן אָט דער טבֿיה טראָגט זיך אַרום! ווי אַזוי שטייט דאָרט ביַי אונדז געשריבן: אָדם יסודו מעפֿר וסופֿו לעפֿר - אַ מענטש איז שוואַכער פֿון אַ פֿליג און שטאַרקער פֿון אײַזן... טאַקע גאָר אַ באַשרײַבונג מיט מיר! ווו ערגעץ אַ שלאַק, אַ צרה, אַן אָנשיקעניש - מיך אויסמײַדן טאָר עס נישט. פֿון וואַנען נעמט זיך עס, ווייסט איר ניט? אפֿשר דערפֿון, וואָס בטבֿע בין איך אַ פּתי יאמין, וואָס גלויבט איטלעכן אויפֿן נאמנות? טבֿיה פֿאַרגעסט, וואָס אונדזערע חכמים האָבן אונדז אָנגעזאָגט טויזנט מאָל: כּבדהו וחשדהו; בלשון אשכנז הייסט עס: 'נע וויר סאָבאַקי'.... נאָר וואָס זאָל איך טאָן, פֿרעג איך אײַך, אַז ס'איז ביַי מיר פֿאָרט אַזאַ טבֿע? איך בין,ווי איר ווייסט, אַ גרויסער בעל-בטחון און האָב צו דעם וואָס לעבט אייביק קיין מאָל קיין טענות נישט. ווי אַזוי ער פֿירט, אַזוי איז גוט. וואָרום פּרוּווט זיך, אדרבה, פֿאַרקערט, האָט יאָ טענות, וועט זיך אײַך עפּעס העלפֿן? אַז ווי באַלד מיר זאָגן אין די סליחות: הנשמה לך והגוף שלך, - הײַנט וואָס ווייסט אַ מענטש און וואָס האָט ער פֿאַר אַ ווערדע? שטענדיק טענה איך אָבער מיט איר, מיט מײַנער הייסט דאָס: ,,גאָלדע, זאָג איך, דו זינדיקסט! פֿאַראַן, זאָג איך, ביַי אונדז אַ מדרש...'' ,,וואָס מיר מדרש, זאָגט זי, מיר האָבן, זאָגט זי, אַ טאָכטער אויף חתונה צו מאַכן; און נאָך דער טאָכטער, קיין עין-הרע, גיין נאָך צוויי טעכטער; און נאָך די צוויי - נאָך דרײַ, קיין בייז אויג זאָל ניט שאַטן!''... -,,עט, זאָג איך, ס'איז בלאָטע, גאָלדע! אונדזערע חכמים, זאָג איך, האָבן דאָס אויך באַוואָרנט; ס'איז פֿאַראַן, זאָג איך, דערויף אויך אַ מדרש...'' לאָזט זי זיך ניט רעדן: ,,טעכטער, זאָגט זי, דערוואַקסענע, זענען אַליין אַ גוטער מדרש.''...און גייט טענהט מיט אַ ייִדענע!

הקיצור, פֿון דעם זעט איר אַרויס, אַז ס׳איז פֿאַראַן, ס׳איז דאָ, קיין עין-הרע, ביי מיר סחורה אויף אויסצוקלייַבן, פֿון דווקא פֿיינע סחורה, ניט צו פֿאַרזינדיקן, איינע שענער פֿון דער אַנדערער. ס׳איז ניט שייַך, אַז איך אַליין זאָל לויבן מייַנע קינדער, נאָר איך הער וואָס די וועלט זאָגט: ,,קראַסאַוויצעס!״ און ועל-כּולם די עלטערע, האָדל רופֿט מען זי, די אַנדערע פֿון צייַטלען, די וואָס האָט זיך פֿאַרקאָכט, אויב איר געדענקט, אינעם חייט; איז זי שיין, זאָג איך אייַך, די אַנדערע טאָכטער מייַנע, האָדל מיין איך, וואָס זאָל איך אייַך זאָגן? טאַקע ווי אין דער הייליקער מגילה שטייט געשריבן: כּי טובֿת מראה היא - שייַנט ווי אַ שטיק גאָלד! און צו די צרות באַדאַרף זי נאָך האָבן אַ קאָפּ אויך, שרייַבט און לייענט ייִדיש און רוסיש, און ביכלעך - ביכלעך שלינגט זי, ווי האָלעשקעס. וועט איר דאָך פֿרעגן אַ קשיא: וואָס פֿאַר אַ מחותן איז טבֿיהס טאָכטער מיט ביכלעך, אַז דער טאַטע אירער האַנדלט גאָר מיט קעז און מאַכט פּוטער? הערסט דו, אָט דאָס פֿרעג איך דאָך ביי זיי, ביי די פֿיינע בחורים הייסט עס, וואָס קיין הויזן, איך בעט איבער אייַער כּבֿוד, איז ניטאָ, און שטודירן גלוסט זיך זיי, ווי מיר זאָגן אין דער הגדה: כּולנו חכמים - אַלע ווילן לערנען, כּולנו נבונים - אַלע ווילן שטודירן. פֿרעגט זיי: וואָס שטודירן? וועד שטודירן? זאָלן אַזוי ציגן וויסן אין פֿרעמדע גערטנער שפּרינגען! אַז בסך-הכּל לאָזט מען זיי דאָך גאָר ניט צו, ווי זאָגט ער: אַל תשלח ידך- אַ קאָטע פֿון דער פּוטער!.. זאָלט איר זען פֿון דעסטוועגן, ווי מע לערנט! און ווער? בעל-מלאָכהשע קינדער. פֿון שנייַדערס, פֿון שוסטערס, גאָט זאָל מיר אַזוי העלפֿן בכל אשר אפנה! מע לאָזט זיך אַוועק קיין יעהופּעץ, אָדער קיין אָדעס, מע וואַלגערט זיך אויס אויף אַלע בוידעמס, עסן עסט מען מכּות מיט בכורות, און פֿאַרבייַסן פֿאַרבייַסט מען מיט קדחת, גאַנצע חדשים דורכאַנאַנד קוקט מען נישט אָן קיין שטיקל פֿלייש אין די אויגן, מע לייגט זיך צענויף זעקס פֿאַרשווינדלעד אויף איין בולקע מיט אַ הערינג און ושמחת בחגך - הוליע קבצן!...

בקיצור, האָט זיך איינער פֿון דער ,,חבֿרה״ פֿאַרהאַקט אין אונדזער ווינקל, עפּעס אַ שלימזל, נישט ווייַט פֿון דאַנען, איך האָב געקענט דעם טאַטן זייַנעם, ער איז געווען אַ פּאַפּיראָסניק און אַ קבצן, לאָז ער מיר מוחל זייַן, אין זיבן פּאָלעס. מילא, בין איך אייַך דערויף נישט אויסן, וואָרום אַז דעם תנא רב יוחנן הסנדלר איז אָנגעשטאַנען צו נייען שטיוול, מעג אים שוין, דאַכט זיך,אָנשטיין צו האָבן אַ

טאַטן, וואָס דרייט פּאַפּיראָסן. פֿאַרדריסן פֿאַרדריסט נאָר איין זאַך: למאי זאָל זיך אַ קבצן גלוסטן לערנען, שטודירן? פּראַוודאַ, דער גוטער יאָר האָט אים נישט גענומען, ער האָט אַ גוט קעפּל, גאָר אַ גוט קעפּל. פּערטשיק הייסט ער, דער שלימזל, האָבן מיר איבערגעלייגט אויף ייִדיש: פּעפּערל. ער זעט טאַקע אויס ווי אַ פּעפּערל. איר זאָלט אָנקוקן- אַ ווערוריקל, אַ קליינס, אַ שוואַרץ, אַ פֿאַרזעעניש, נאָר ס'איז פֿול, מלא וגדוש, און אַ מויל - אש להבה, שוועבל און פּעך.

ויהי היום, טרעפֿט זיך אַ מעשה, איך פֿאָר איין מאָל אַהיים פֿון בויבעריק, אָפּגעזעצט דאָס ביסל סחורה, אַ גאַנצן טראַנספּאָרט, קעז און פּוטער און סמעטענע און שאר ירקות. זיץ איך, פֿאַרטראַכט, ווי דער שטייגער איז, אין הימל-זאַכן, פֿון דעם, פֿון יענעם, און פֿון די יעהופּעצער נגידים, וואָס עס גייט זיי, קיין עין-הרע, אַזוי גוט, און פֿון טבֿיהן דעם שלימזל מיט זײַן פֿערדל, וואָס ווערן כּל ימיו פֿאַרשוואַרצט, וכדומה נאָך אַזעלכע ענינים. זומער, די זון באַקט, די פֿליגן בײַסן און די וועלט אַרום און אַרום איז מחיה, גרויס, אָפֿן, כאָטש הייב זיך אויף און פֿלי, כאָטש ציִ זיך אויס און שווים!...

דערווײַל, איך טו אַ קוק - אַ בחורל שפּאַנט זיך מיט די רגלים איבערן זאַמד, האַלט אַ פּעקל אונטערן אָרעם און שוויצט, פּאָכט מיט דער נשמה. ,,יעמוד החתן רב יאָקל בן פֿלעקל! -זאָג איך צו אים - זעץ דיך אויף, הער נאָר, וועל איך דיר אַ ביסל אונטערפֿירן, איך פֿאָר במילא ליידיק. ווי שטייט דאָרטן, זאָג איך, בײַ אונדז געשריבן: ,,דײַן חבֿרס אייזל אַז דו באַגעגנסט, איז עזובֿ-תּעזובֿ - דאַרפֿסט אים נישט פֿאַרלאָזן, הײַנט לא כּל שכן אַ מענטש"... לאַכט ער, דער שלימזל, און לאָזט זיך דווקא לאַנג נישט בעטן און קריכט אין וועגעלע ארײַן. ,,פֿון וואַנען, זאָג איך, שפּאַנט דאָס, למשל אַ בחורל ?" ,,פֿון יעהופּעץ." ,,וואָס האָט, זאָג איך, אַזאַ בחורל ווי דו, צו טאָן אין יעהופּעץ?" ,,אַזאַ בחורל, ווי איך, זאָגט ער, גיט אָפּ אַקזאַמענס." ,,אויף וואָס, זאָג איך, שטודירט אַזאַ בחורל, ווי דו?" ,,אַזאַ בחורל, ווי איך, זאָגט ער, ווייסט נאָך אַליין ניט אויף וואָס ער שטודירט." ,,אם כן, זאָג איך, וואָס-זשע דולט זיך אַזאַ בחורל, ווי דו, אומזיסט דעם קאָפּ?" ,,זאָרגט זיך נישט, רב טבֿיה, אַזאַ בחורל, ווי איך, זאָגט ער, ווייסט שוין, וואָס ער האָט צו טאָן." ,,זאָג מיר נאָר, זאָג איך, ווי באַלד, אַז איך בין דיר שוין יאָ באַקאַנט, טאָ, ווער

ביסט דו, למשל?״ ,,ווער איך בין? איך בין, זאָגט ער, אַ מענטש.״ ,,איך זע, זאָג איך, אַז נישט קיין פֿערד; איך מיין ווען ביסט דו?״ ,,ווען? זאָגט ער, זאָל איך זײַן? איך בין גאָטס.״ ,,איך ווייס, זאָג איך, אַז גאָטס. עס שטייט, זאָג איך, בײַ אונדז געשריבן: כּל החיה וכּל הבהמה. איך מיין, זאָג איך, פֿון וואַנען שטאַמסט דו, צי ביסט דו אַן אונדזעריקער, צי אפֿשר פֿון דער ליטע?״ ,,שטאַמען, זאָגט ער, שטאַם איך פֿון אדם הראשונען און אַליין בין איך, זאָגט ער, אַ היגער, איר קענט מיך.״ ,,ווער זשע, זאָג איך, איז דער טאַטע דײַנער? לאָמיר שוין הערן!״ ,,מײַן טאַטע, זאָגט ער, האָט געהייסן פּערטשיק.״ ,,טפֿו זאָלסט דו ווערן! האָסט דו, זאָג איך, באַדאַרפֿט אַזוי לאַנג מוטשען? ביסט דו, הייסט דאָס, פּערטשיק דעם פּאַפּיראָסניקס אַ זונדל?״ ,,בין איך, זאָגט ער, פּערטשיק דעם פּאַפּיראָסניקס אַ זונדל.״ ,,און שטודירסט, זאָג איך, אין די קלאַסן?״ ,,און שטודיר, זאָגט ער, אין די קלאַסן.״ ,,נו-נו, מהכתיתי, זאָג איך, אָדם אַ מענטש, צפּור אַ פֿויגל, קאַטשקע רוק זיך. זאָג זשע מיר, זאָג איך, תכשיט מײַנער, פֿון וואָס, למשל, לעבסט דו, אַ שטייגער?״ ,,פֿון דעם, זאָגט ער, וואָס איך עס.״ ,,אַהאַ, זאָג איך, גאַנץ גוט; וואָס-זשע, זאָג איך, עסט דו ?״ ,,אַלצדינג, זאָגט ער, וואָס מע גיט מיר.״ ,,איך פֿאַרשטיי, זאָג איך, ביסט נישט קיין איבערקלײַבער: אַז ס׳איז דאָ וואָס צו עסן, עסט דו, און אַז ס׳איז ניטאָ וואָס צו עסן, פֿאַרבײַסט דו מיט אַ ליפּ און לייגסט זיך שלאָפֿן אַ ניכטערער. נאָר וואָס דען, זאָג איך, ס׳איז אַלצדינג כּדאי, אַבי שטודירן אין די קלאַסן, זאָג איך; גלײַכסט זיך, זאָג איך, צו די יעהופּעצער נגידים, ווי אין פּסוק שטייט: כּולם אהובים, כּולם ברורים״... אַזוי זאָג איך צו אים מיט אַ פּסוק און מיט אַ מדרש, ווי טבֿיה קאָן. מיינט איר דאָך, אַז ער שווײַגט מיר אָפּ, פּערטשיק הייסט עס ? ,,ניט דערלעבן, זאָגט ער, וועלן די נגידים, אַז איך זאָל זיך צו זיי גלײַכן! איך האָב זיי, זאָגט ער, אין דער ערד!״ ,,.ביסט מיר עפּעס שטאַרק, זאָג איך, אויפֿגעטראָגן, זאָג איך, אויף די נגידים? איך האָב מורא, זאָג איך, אויב זיי האָבן זיך ניט צעטיילט, זאָג איך, מיט דײַן טאַטנס ירושה.״ ,,זאָלט איר טאַקע וויסן, זאָגט ער, אַז איך און איר און מיר אַלע, קאָן זײַן, האָבן אַ גרויסן חלק בײַ זיי אין דער ירושה״... ,,ווייסט דו וואָס, זאָג איך, לאָזן שוין דײַנע שׂונאים רעדן פֿאַר דיר. איך זע אַרויס, זאָג איך, נאָר איין זאַך, אַז דו ביסט אַ יונגל נישט קיין פֿאַרפֿאַלענער און די צונג באַדאַרף מען דיר נישט פּיקן: אויב דו ווערסט, זאָג איך, האָבן צײַט, קאָנסט דו זיך אַרײַנכאַפּן צו

מיר הײַנט אויף דער נאַכט, וועלן מיר אַ ביסל שמועסן, און טאַקע, בדרך הליכה, כאַפּן מיט אונדז אַ וועטשערע״...

אַוודאי האָט זיך מײַנער נישט געלאָזט איבערחזרן די ווערטער און איז געקומען צו גאַסט, געטראָפֿן אַקוראַט צום סמיטשיק, בשעת דער באָרשט איז געשטאַנען אויפֿן טיש און די מילכיקע קנישעס אין אויוון האָבן זיך נאָך געפּרעגלט. „דו האָסט, זאָג איך צו אים, אַ לעבעדיקע שוויגער; קאָנסט זיך, זאָג איך, גיין וואַשן, און אַז ניט, קאָנסט דו, זאָג איך, עסן אומגעוואַשן, איך בין ניט גאָטס סטראַפּטשע, זאָג איך, מיך וועט מען אויף יענער וועלט פֿאַר דיר ניט שמײַסן.״ אַזוי שמועס איך מיך אויס מיט אים, און פֿיל, אַז עס ציט מיך עפּעס צו דעם דאָזיקן מענטשל, וואָס- ווייס איך אַליין ניט, נאָר עס ציט; איך האָב ליב, פֿאַרשטייט איר, אַ מענטשן וואָס מען קאָן מיט אים רעדן אַ וואָרט; אַ מאָל אַ פּסוק, אַ מאָל אַ מדרש, אַ מאָל אַ שטיקל חקירה אין הימל-זאַכן, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע. אָט אַזאַ מענטש איז טבֿיה. פֿון יענער צײַט אָן האָט מײַן בחור אָנגעהייבן אַרײַנקומען צו מיר כּמעט אַלע טאָג. אָפּגעפּאַרטיקט זיך מיט די„שטונדן״, פֿלעגט ער קומען צו מיר זיך אָפּרוען און אַ ביסל פֿאַרברענגען. מאָלט אײַך, אַז אָך און ווײ איז געווען צו אים מיט זײַנע שטונדן אין איינעם, אַז בסך-הכּל, דאַרפט איר וויסן, בײַ אונדז דער גרעסטער נגיד איז געווינט צו צאָלן גאַנצע ח״י גילדוינים, אי דאָס, זאָל דער לערער אים העלפֿן לייענען דעפּעשן, שרײַבן אַדרייסים און טאַקע פֿאָלגן אַ גאנג אויך, פֿאַר וואָס נישט? אַ בפֿירושער פּסוק: בכל לבבך ובכל נפֿשך - עסט דו ברויט, דאַרפֿסט דו וויסן פֿאַר וואָס. אַ שטיקל גליק כאָטש, וואס געגעסן האָט ער, אייגנטלעך, בײַ מיר, און דערפֿאַר האָט ער אונטערגעקנעלט מיט מײַנע טעכטער, ווי זאָגט ער: עין תחת עין - אַ פּאַטש פֿאַר אַ פּאַטש; און אָט אַזוי איז ער געוואָרן בײַ אונדז אין שטוב אַ גאַנצער בן-בית, די קינדער האָבן אים אונטערגעטראָגן אַ גלעזל מילך, און מײַן אַלטע האָט אַכטונג געגעבן, ער זאָל האָבן אַ העמד אויפֿן לײַב מיט אַ פּאָר זאָקן גאַנצע - און טאַקע דעמאָלט האָבן מיר דאָס אים געקרוינט מיטן נאָמען „פֿעפֿערל״, איבערגעמאַכט, הייסט דאָס, אויף ייִדיש פֿון פערטשיק, און מע קאָן זאָגן, אַז מיר האָבן אים ליב געקראָגן עפּעס גאָר ווי אַן אייגענעם, מחמת בטבֿע איז ער, דאַרפט איר וויסן, דווקא נישקשה פֿון אַ מענטשל, אַ פּשוטער, אַ פּראָסטער חי-וקיים הייסט דאָס, שלי שלך, שלך שלי, מײַנס דײַנס - הפֿקר ציבעלעס...

פֿאַר איין זאַך נאָר האָב איך אים פֿײַנט געהאַט: פֿאַר זײַן פֿאַרפֿאַלן ווערן. פֿלוצים פֿלעגט ער זיך אויפֿהייבן, אַוועקגיין, און והילד איננו - ניטאָ פֿעפֿערל! ,,ווּ ביסט דו געווען, מײַן טײַערער שפּילפֿויגל?" שווײַגט ווי אַ פֿיש... איך ווייס נישט, ווי אַזוי איר - איך האָב פֿײַנט אַ מענטשן מיט סודות; איך האָב ליב, ווי זאָגט ער: וידבר - גערעדט און ויאמר - געזאָגט. דערפֿאַר האָט ער אָבער אַ מעלה: צערעדט ער זיך שוין, איז מי באש ומי במים - פֿאַר פֿײַער און פֿאַר וואַסער. אַ פּיסק - ניט געדאַכט זאָל ער ווערן! רעדט על ה׳ ועל משיחו, און אויף ,,ננתקה"... און דער עיקר טאַקע - אויף ,,ננתקה"... מיט פּלאַנען און אַזעלכע ווילדע, קרומע, משוגענע גענג, עפּעס אַלצדינג לאַקירדע, פּאָפּעריק, מיט די פּיס אַרויף. למשל, אַ נגיד, קומט אויס, נאָך זײַן משוגענעם פֿאַרקערטן שׂכל, איז אָפּגעפֿרעגט, און אַ קבצן איז, פֿאַרקערט, אַ גאַנצער צימעס, און ווער שמועסט אַ בעל-מלאכה - דער איז גאָר דאָס אייבערשטע פֿון שטייסל, טײַערער פֿון חרוסת, מחמת יגיע כּפּיך, זאָגט ער, דאָס איז דער עיקר. ,,פֿון דעסטוועגן, זאָג איך, צו געלט, זאָג איך, קומט דאָס נישט?" ווערט ער מלא כּעס און וויל מיר אײַנדרינגען, אַז געלט איז אַ שחיטה פֿאַר דער וועלט; פֿון געלט, זאָגט ער, נעמען זיך אַלע פֿאַלשקייטן אויף דער וועלט, און אַלצדינג, זאָגט ער, וואָס סע טוט זיך אויף דער וועלט, טוט זיך עס נישט על-פּי יושר. און ער ברענגט מיר צען טויזנט ראיות און משלים, וואָס קלעפּן זיך בײַ מיר, ווי אַן אַרבעס צו דער וואַנט... ,,קומט אויס, נאָך דײַן משוגענעם שׂכל, זאָג איך, אַז דאָס, וואָס מײַן בהמה מעלקט זיך, און דאָס, וואָס מײַן פֿערדל פֿאָרט, איז אויך נישט על-פּי יושר?"... וכדומה נאָך אַזעלכע קלאָץ-קשיות פֿרעג איך אים און שטעל אים אָפּ, ווי זאָגט ער, על כּל דברי שירות ותּשבחות- אויף יעדן טריט, ווי טבֿיה קאָן! מײַן פֿעפֿערל אָבער קאָן אויך, נאָר אַ מין קאָנען! הלוואי וואָלט ער אָזוי נישט קאָנען ווי ער קאָן! און האַלט ער עפּעס אויפֿן האַרצן, אזוי זאָגט ער דאָס ארויס! איין מאָל זיצן מיר אַזוי פֿאַרנאַכט בײַ מיר אויף דער פּריזבע און חקירהן אַלץ מכּח די דאָזיקע ענינים, פֿילאָזאָפֿיע הייסט עס. רופֿט ער זיך אָן צו מיר, פֿעפֿערל הייסט עס: ,,איר ווייסט, רב טבֿיה? איר האָט טעכטער, רב טבֿיה, זייער געראָטענע." ,,טאַקע באמת? - זאָג איך. - אַ דאַנק דיר פֿאַר דער בשורה; זיי האָבן, זאָג איך, אין וועמען געראָטן צו זײַן. ,,איינע, זאָגט ער צו מיר ווײַטער, די עלטערע, די איז גאָר, זאָגט ער, אַ בר-דעת, אַ פֿאָלנע מענטש. ,,איך ווייס עס אָן דיר, זאָג איך, דאָס עפּעלע, זאָג איך, פֿאַלט נישט ווײַט פֿונעם בוימעלע."

אַזוי זאָג איך צו אים, און דאָס האַרץ, געווײנטלעך, וואַקסט פֿאַר תּענוג, וואָרום וואָסער פֿאָטער, איך בעט אײַך, האָט נישט ליב, אַז מע לויבט אים זײַנע קינדער! גײ זײַ אַ נביא, אַז פֿון אַזאַ מין לויבעניש וועט גאָר אָרויסשפּרינגען אַ פֿאַרקאָכעניש, זאָל גאָט שומר ומציל זײַן! איר מעגט דאָס האָרכן.

בקיצור, ויהי ערב ויהי בוקר - געווען איז דאָס צווישן טאָג און נאַכט, אין בויבעריק טאַקע, פֿאָר איך מיר אַזוי מיט מײַן וועגעלע איבער די דאַטשעס, שטעלט מיך עמעצער אָפּ. איך טו אַ קוק - ס'איז אפֿרים דער שדכן. אפֿרים דער שדכן, דאַרפֿט איר וויסן, איז זיך אַ ייִד אַ שדכן, ווי אַלע שדכנים, פֿאַרנעמט זיך, הייסט דאָס, מיט שידוכים. דערזעט ער מיך, אפֿרים הייסט עס, אין בויבעריק און שטעלט מיך אָפּ: ,,זײַט-זשע מוחל, רב טבֿיה, איך דאַרף אײַך עפּעס, זאָגט ער, זאָגן.'' ,,מהכתיתי, אַבי אַ גוטס'', זאָג איך און שטעל אָפּ דאָס פֿערדל. ,,איר האָט, זאָגט ער, רב טבֿיה, אַ טאָכטער!'' ,,איך האָב, זאָג איך, זיבן, זאָלן געזונט זײַן.'' ,,איך ווייס, זאָגט ער, אַז איר האָט זיבן, איך האָב אויך זיבן.'' ,,האָבן מיר, זאָג איך, אין איינעם אַזוי גרויס ווי פֿערצן.'' ,,בקיצור, ווערטלעך אויף אַ זײַט, זאָגט ער; די מעשה, רב טבֿיה, דערפֿון, זאָגט ער, איז אַזוי: איך בין דאָך, ווי אײַך איז ידוע, אַ ייִד אַ שדכן, האָב איך, זאָגט ער, פֿאַר אײַך אַ חתן. נאָר אַ חתן - פֿון חתנלאַנד אַ חתן, טאַקע פּערווע שבפּערווע!'' ,,דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערט אָנגערופֿן בײַ אײַך אַ חתן פֿון חתנלאנד, פּערווע שבפּערווע? אויב, זאָג איך, אַ חייט, אָדער אַ סנדלר, אָדער אַ מלמד, מעג ער, זאָג איך, זיצן דאָרט, און איך, זאָג איך, ריוח והצלה יעמוד - מײַן גלײַכן וועל איך מיר געפֿינען, ממקום אחר, ווי דער מדרש, זאָג איך, זאָגט...'' ,,ע, זאָגט ער, רב טבֿיה, איר הייבט שוין אָן מיט אײַערע מדרשים! מיט אײַך, זאָגט ער, רעדן, באַדאַרף מען זיך גוט אונטערגאַרטלען! איר פֿאַרשיט, זאָגט ער, די וועלט מיט מדרשים. איר הערט בעסער אויס, זאָגט ער, וואָס פֿאַר אַ מין שידוך אפֿרים דער שדכן איז אַ בעלן אײַך פֿאָרצולייגן; איר זאָלט, זאָגט ער, נאָר האָרכן און שווײַגן.'' אַזוי מאַכט ער צו מיר, אפֿרים הייסט דאָס, און נעמט און לייענט מיר אויס אַ צעטל - וואָס זאָל איך אײַך זאָגן? טאַקע עפּעס קפּריסין. ראשית, איז דאָס אָרט זייער אַ שיין אָרט, אַ טאַטנס אַ קינר, זאָגט ער, ניט קיין ,,נחות-דרגא.'' און דאָס, דאַרפֿט איר וויסן, איז בײַ מיר דער עיקר. וואָרום איך בין אַליין אויך ניט אַבי ווער; בײַ מיר אין דער משפּחה זענען פֿאַראַן אַלערליי, ווי זאָגט

ער: עקודים, נקודים וברודים - פֿאַראַן פּראָסטע מענטשן, פֿאַראַן בעלי-מלאכות און פֿאַראַן בעלי-בתּים. היינט איז ער אַ יודע-נגן, וואָס פֿאַרשטייט אין די קליינע אותיות. און דאָס איז בײַ מיר אַוודאי נישט פֿון די קליינע זאַכן, וואָרום אַ גראָבן יונג האָב איך דאָך פֿײַנט, ווי חזיר! בײַ מיר אַן עם-הארץ איז ערגער טויזנט מאָל פֿון אַ הולטײַ; איר מעגט אײַך גיין אָן אַ היטל, און אַפֿילו מיטן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פֿיס ארויף, אַבי איר ווייסט וואָס רש״י מאַכט, זענט איר שוין פֿון די פֿײַנע לײַט. אָט אַזאַ ייִד איז טבֿיה... היינט איז ער, זאָגט ער, רײַך, אָנגעשטאָפּט מיט געלט, פֿאָרט אַרויס, זאָגט ער, מיט אַ קאַרעטע, מיט אַ פּאָר ברענענדיקע סוסים, עס גייט אַזש אַ רויך!... נו, מהכתיתי, טראַכט איך מיר, דאָס איז אויך נישט פֿון די גרויסע חסרונות. איידער אַ קבצן, איז שוין גלײַכער אַ נגיד. ווי זאָגט ער: יאה עניותא לישראל- גאָט אַליין האָט אויך פֿײַנט אַ קבצן. אַ סימן האָט איר, אַז גאָט זאָל ליב האָבן אַ קבצן, וואָלט אַ קבצן קיין קבצן נישט געווען. „נו, לאָמיר הערן ווײַטער," זאָג איך. „ווײַטער, זאָגט ער, וויל ער מיט אײַך אַ שידוך טאָן, ער גייט אויס, ער חלשט, זאָגט ער, דאָס הייסט נישט נאָך אײַך - נאָך אײַער טאָכטער חלשט ער, ער וויל אַ שיינע וויל ער..." „אַזוי? - זאָג איך. לאָז ער זײַן פֿאַר איר די כּפּרה. ווער, זאָג איך, איז ער, דער אַנטיק אײַערער: אַ בחור? אַן אַלמן? אַ גרוש? אַ שוואַרץ-יאָר?" „ער איז אַ בחור, זאָגט ער, אַ בחור, אַפֿילו אין די יאָרן שוין, נאָר אַ בחור." „ווי אַזוי-זשע, זאָג איך, איז דער הייליקער נאָמען זײַנער?" וויל ער מיר נישט זאָגן, כאָטש בראָט אים. „ברענגט זי, זאָגט ער, צו פֿירן קיין בויבעריק, וועל איך אײַך נאָך דעם, זאָגט ער, זאָגן." „וואָס הייסט, זאָג איך, איך זאָל זי ברענגען צו פֿירן? ברענגען, זאָג איך, ברענגט מען צו פֿירן אַ פֿערד, זאָג איך, אויפֿן יריד, אָדער אַ בהמה צו פֿארקויפֿן"...

בקיצור, די שדכנים, ווייסט איר דאָך, קאָנען איבעררעדן אַ וואַנט. ס'איז געבליבן, אַז אם ירצה השם נאָך שבת ברענג איך זי צו פֿירן קיין בויבעריק. און אַלערליי גוטע, זיסע מחשבות קומען מיר אויף די געדאַנקען, און איך שטעל מיר שוין פֿאָר מײַן האָדלען, ווי זי פֿאָרט אין אַ קאַרעטע מיט אַ פּאָר ברענענדיקע סוסים, און די וועלט איז מיר מקנא, ניט אַזוי אויף דער קאַרעטע מיט סוסים, ווי אויף די טובות, וואָס איך טו דער וועלט דורך מײַן טאָכטער די נגידית, העלף-אויס די געפֿאַלענע מיט גמילות-חסד, ווען אַ כּף-הא'ער, ווען אַ פּופֿציקער און ווען אַ הונדערטער, ווי זאָגט איר, יענער

האָט אויך אַ נשמה... אַזוי טראַכט איך מיר, פֿאָרנדיק פֿאַרנאַכטלעך, צוריקוועגס אַהיים, און שמײַס דאָס פֿערדל און שמועס מיך דורך מיט דעם אויף פֿערדיש לשון: „לסוסתי, זאָג איך צו עס, וויאָ! אַנו, מאַך נאָר, זאָג איך, מיט די רגלים אַ ביסעלע גיכער, באַקומסט דו דײַן פּאָרציע האָבער, וואָרום אין קמח אין תּורה - שטייט בײַ אונדז געשריבן - אַז מע שמירט ניט, פֿאָרט מען ניט״...

און ווי איך רעד מיר דאָ אַזוי מיט מײַן פֿערדל, זע איך, פֿון וואַלד אַרויס שנײַדט זיך אַ פּאָרל, צוויי מענטשן, ניכר, אַ זכר מיט אַ נקבֿה. גיין גייען זיי נאָענט, האַרט איינער צום אַנדערן, און מע רעדט עפּעס זייער געשמאַק. ווער קען דאָס זײַן פּלוצים אין מיטן דרינען? - קלער איך מיר און קוק מיך אײַן דורך די פֿײַעריקע ריטער פֿון דער זון. - איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז ס׳איז פֿעפֿערל! מיט וועמען-זשע גייט ער דאָס, דער שלימזל, אַזוי שפּעט? איך פֿאַרשטעל מיך מיט דער האַנט פֿון דער זון און קוק מיך אײַן נאָך שטאַרקער: ווער איז די נקבֿהקע? אוי! דאַכט זיך, האָדל? יאָ, ס׳איז זי, ווי איך בין אַ ייִד, ס׳איז זי!... אַזוי? אָט דאָס האָט מען אַזוי געשמאַק געלערנט גראַמאַטיקעס, געלייענט ביכלעך אוי, טבֿיה, ביסט דו אַ בהמה! - אַזוי טראַכט איך מיר און שטעל-אָפּ דאָס פֿערדל און רוף זיך אָן צו מײַנע לײַט: „אַ גוטן אָבענד אײַך, זאָג איך, וואָס הערט זיך עפּעס מכּח מלחמה? ווי קומט איר, זאָג איך, פּלוצים גאָר אהער? אויף וועמען קוקט איר דאָס אָרויס? אויפֿן נעכטיקן טאָג?״... דערהערט אַזאַ מין ברוך-הבא, איז מײַן פּאָרל געבליבן שטיין, ווי זאָגט ער, לא בשמים ולא בארץ, דאָס הייסט: נישט אַהין, נישט אַהער, מחילה צעדרייט און רויטלעך אויפֿן פּנים... געשטאַנען אַזוי אַ פּאָר מינוט אָן ווערטער, לאָזט מען אראָפּ די אויגן, נאָך דעם הייבט מען אָן קוקן אויף מיר, איך אויף זיי, זיי ביידע איינס אויף דאָס אַנדערע.

„נו? - זאָג איך. - עפּעס באַטראַכט איר מיך, זאָג איך, גלײַך אזוי ווי איר האָט מיך שוין לאַנג נישט געזען. איך בין, דאַכט מיר, דער אייגענער טבֿיה, זאָג איך, וואָס געווען, נישט געמינערט אַ האָר.״ אַזוי מאַך איך צו זיי האַלב פֿארדראָסיק און האַלב אויף קאַטאָוועס. רופֿט זיך אָן צו מיר די טאָכטער מײַנע, האָדל הייסט דאָס, און ווערט נאָך רויטער ווי פֿריִער: „טאַטע, אונדז קומט מזל-טוב״... „מזל-טוב אײַך, זאָג איך, מיט מזל זאָלט איר לעבן. וואָס איז די מעשה? איר האָט געפֿונען, זאָג איך, אַן אוצר אין וואַלד? צי איר

זענט נאָר-וואָס נצול געוואָרן, זאָג איך, פֿון אַ גרויסער סכּנה?״ ,,אונדז קומט, זאָגט ער, מזל-טוב, מיר זענען חתן-כּלה.״ ,,וואָס הייסט, זאָג איך, איר זענט חתן-כּלה?״ ,,חתן-כּלה, זאָגט ער, ווייסט איר נישט וואָס הייסט? חתן-כּלה הייסט, זאָגט ער, איך בין איר חתן, זי איז מײַן כּלה.״ אַזוי מאַכט ער צו מיר, פֿעפֿערל הייסט דאָס, און קוקט מיר דווקא גלײַך אין די אויגן אַרײַן. איך קוק אים אָבער אויך גלײַך אין די אויגן אַרײַן און מאַך צו אים: ,,ווען איז געווען בײַ אײַך, זאָג איך, דאָס קנס-מאָל? און פֿאַרוואָס האָט איר נישט גערופֿן מיך אויך אויף דער שמחה? איך קער מיך, דאַכט זיך, אָן דאָ אַ שטיקל מחותּן, צי ניין?״... איר פֿאַרשטייט, איך לאַך און ווערעם עסן מיר, טאָטשען מײַן לײַב. נאָר גאָר נישט, טבֿיה איז נישט קיין יידענע, טבֿיה האָט ליב אויסהאָרכן ביז׳ן סוף... רוף איך מיך אָן צו זיי: ,,איך פֿאַרשטיי ניט - אַ שידוך אָן אַ שדכן, אָן תּנאים?״ ,,וואָס דאַרפֿן מיר, זאָגט ער, פֿעפֿערל הייסט דאָס, שדכנים? מיר זענען שוין לאַנג, זאָגט ער, חתן-כּלה.״ ,,אַזוי? גאָטס נסים! וואָס-זשע האָט איר, זאָג איך, געשוויגן ביז אַהער?״ ,,וואָס זאָלן מיר, זאָגט ער, שרײַען? מיר וואָלטן אײַך הײַנט אויך נישט דערציילט, נאָר אַזוי ווי מיר האַלטן אין גיכן בײַ צעשיידן זיך, איז בײַ אונדז געבליבן, מיר זאָלן שטעלן פֿריִערט אַ חופּה״... דאָס האָט מיך שוין פֿאַרדראָסן, ווי זאָגט איר: באו מים עד נפש - דערלאַנגט אין ביין אַרײַן! מילא, וואָס ער זאָגט: חתן-כּלה- איז נאָך צו דערלײַדן, ווי שטייט דאָרטן געשריבן: אהבתי - ער וויל זי, זי וויל אים. אָבער חופּה? וואָס איז דאָס פֿאַר ווערטער: שטעלן אַ חופּה? עפּעס תּרגום-לשון!.. ווײַזן ווײַזט אויס אַז מײַן חתן האָט פֿאַרשטאַנען, אַז איך בין פֿון דער מעשה אַ ביסל מטושטש; רופֿט ער זיך אָן צו מיר: ,,פֿאַרשטייט איר, רב טבֿיה, די מעשה דערפֿון איז אַזוי: איך האַלט בײַ אָפּפֿאָרן פֿון דאַנען.״ ,,ווען פֿאָרסט דו?״ ,,אין גיכן.״ ,,ווּהין, אַ שטייגער?״ ,,דאָס קאָן איך אײַך, זאָגט ער, נישט זאָגן, ס׳איז, זאָגט ער, אַ סוד.״... איר הערט ? ס׳איז אַ סוד! ווי געפֿעלט דאָס אײַך, אַ שטייגער? קומט צו גיין אַ פֿעפֿערל, אַ קליינס, אַ שוואַרץ, אַ פֿאַרזעעניש, פֿאַרשטעלט זיך פֿאַר אַ חתן, וויל שטעלן אַ חופּה, האַלט בײַ אַוועקפֿאָרן און זאָגט ניט ווּהין! קאָן ניט צעזעצט ווערן די גאַל? ,,מילא, זאָג איך צו אים, אַ סוד איז אַ סוד; בײַ דיר איז גאָלע סודות...געב מיר אָבער צו פֿאַרשטיין, ברודערל, אָט דאָס: דו ביסט דאָך אַ מענטש, זאָג איך, פֿון סאַמע יושר און ביסט אײַנגעטונקען אין מענטשלעכקייט פֿון אויבן ביז אראָפּ, - ווי קומט דאָס, זאָג איך, צו דיר, אַז דו זאָלסט

פלוצים אין מיטן דרינען צונעמען ביַי טבֿיהן אַ טאָכטער און מאַכן זי פֿאַר אַן עגונה? אָט דאָס הייסט ביַי דיר יושר? מענטשלעכקייט? אַ שטיקל גליק, זאָג איך, וואָס דו האָסט מיך נישט באַגנבֿהט, אָדער אונטערגעצונדן"... ,,טאַטע! - זאָגט זי צו מיר, האָדל הייסט דאָס, דו ווייסט גאָר ניט, ווי גליקלעך מיר זענען, איך און ער, וואָס מיר האָבן דיר אויסגעזאָגט פֿונעם סוד. ס'איז ביַי אונדז, זאָגט זי, אַראָפּ אַ שטיין פֿונעם האַרצן. קום אַהער, לאָמיר זיך צעקושן." און נישט לאַנג געטראַכט, כאַפּן זיי מיר אַרום ביידע, זי פֿון איין זיַיט, ער פֿון דער אַנדערער זיַיט, און מע הייבט מיך אָן קושן און האַלדזן, זיי מיך און איך זיי, און פֿון גרויס אימפּעט, אַ פּנים, זיי ביידע צווישן זיך דאַוואַי קושן זיך! אַ באַשריַיבונג, זאָג איך איַיך, אַ טעאַטער מיט זיי! ,,טאָמער וואָלט שוין געווען, זאָג איך, גענוג קושן זיך? ציַיט עפּעס רעדן מכּח תּכלית?" ,,מכּח וואָסער תּכלית?" זאָגן זיי. ,,מכּח נדן, זאָג איך, מלבושים, הוצאות-החתונה, דאָס, יענץ, לאָקש, בוידעם, ציבעלע"... ,,מיר דאַרפֿן נישט, זאָגן זיי, גאָר נישט ניט, נישט קיין לאָקשן, נישט קיין בוידעם, נישט קיין ציבעלעס." ,,וואָס-זשע דען, זאָג איך, דאַרפֿט איר יאָ?" ,,מיר דארפן, זאָגן זיי, נאָר חופּה וקדושין"... איר הערט ווערטער?..

בקיצור, איך וועל איַיך ניט מאריך זיַין, עס האָט מיר געהאָלפֿן, ווי דער פֿאַראַיאָריקער שניי - מע האָט געשטעלט אַ חופּה. אַלץ הייסט אַ חופּה! אַוודאי, וואָס זאָלט איר קלערן, נישט אַזאַ חופּה, ווי טבֿיהן שטייט אָן. אויך מיר אַ חופּה!... אַ שטילע חתונה... אָך און וויי!.. און דערצו איז נאָך פֿאַראַן אַ וויַיב, ווי זאָגט איר: אויף אַ מכּה אַ בלאָטער. מוטשעט זי, איך זאָל איר נאָר זאָגן, וואָס איז דאָס עפּעס אַזוי כאַפּ-לאַפּ, בחפּזונדיק? נו, גייט גיבט צו פֿאַרשטיין אַ ייִדענע, אַז סע ברענט! וואָס טויג איַיך, איך האָב איר געמוזט אָפּטאָקן פֿון דרך-שלום וועגן א ליגן הגדול הגבור והנורא, אַ מעשה מיט אַ ירושה, אַ ריַיכע מומע פֿון יעהופּעץ, נעכטיקע טעג - אַבי זי זאָל מיך לאָזן צו רו. און טאַקע באותו היום, דאָס הייסט אַ פּאָר שעה נאָך דער שיינער חופּה, שפּאַן איך איַין דאָס פֿערד-און-וועגעלע, און מיר זעצן זיך אויף זאַלבעדריט, דאָס הייסט: איך און זי און ער, דער גן-איידעם מיַינער, און הלך משה מרדכי - מאַרש צום באַן קיין בויבעריק. זיצנדיק אַזוי מיט מיַין פּאָרפֿאָלק אין וועגעלע, כאַפּ איך מיר אַ קוק מן הצד אויפֿן דאָזיקן פּאָרל און טראַכט מיר: וואָס פֿאַר אַ גרויסן גאָט מיר האָבן און ווי מאָדנע שיין ער פֿירט זיַין וועלטל! און וואָס

פֿאַר מיני משונה נפֿשות, ווילדע ברואים, עס געפֿינען זיך בײַ אים! אָט האָט איר אײַך אַ פֿאַרפֿאָלק נאָר וואָס פֿון דער נאָדל אַרויס: פֿאָרט ער אַוועק, דער גוטער יאָר ווייסט אים וווּהין, און זי בלײַבט איבער דאָ - און מע זאָל דאָס לאָזן אַפֿילו אַ טרער, כאָטש פֿון יוצא וועגן! נאָר גאָרנישט, טבֿיה איז נישט קיין ייִדענע. טבֿיה האָט צײַט, קוקט און שווײַגט, וואָס וועט דאָ זײַן... זע איך עפּעס אַ פּאָר יונגע לײַטלעך, גוטע כתריליקעס, מיט אויסגעטראָטענע שטיוול, זענען ארויסגעקומען אויפֿן באַן זיך געזעגענען מיט מײַן שפּיל-פֿויגל. איינער פֿון זיי איז געגאַנגען עפּעס ווי אַ שייגעץ, איך בעט איבער אײַער כּבֿוד, מיטן העמדל איבער די הויזן, און האָט עפּעס געשושקעט זיך מיט מײַנעם שטילערהייט. זע נאָר, טבֿיה, טראַכט איך מיר, צי האָסט דו זיך ניט אַרײַנגעכאַפּט דאָ צווישן חבֿרה פֿערד-גנבֿים, בײַטל-שנײַדערס, שלעסער-ברעכער, אָדער פֿאַלשע-מאָנעטשיקעס?...

פֿאָרנריק צוריק מיט מײַן האָדלען פֿון בויבעריק אַהיים, קאָן איך מיך נישט אײַנהאַלטן און זאָג איר ארויס דעם דאָזיקן געדאַנק גאַנץ אָפֿנטלעך. צעלאַכט זי זיך און וויל מיך אײַנרעדן, אַז ס'איז לויטער פֿײַנע מענטשלעך, ערלעכע, לעצט-ערלעכע לײַט, וואָס זייער גאַנץ לעבן איז נאָר פֿון יענעמס וועגן, זיך האָבן זיי נישט אין זינען, אפֿילו אין דער לינקער פּיאַטע... אָט אָ יענער, זאָגט זי, וואָס מיטן העמדל, דער איז גאָר אַ טאַטנס אַ קינד; ער האָט, זאָגט זי, אַוועקגעוואָרפֿן רײַכע טאַטע-מאַמע אין יעהופּעץ, וויל נישט נעמען בײַ זיי קיין צעבראָכענעם גראָשן." „אַזוי! גאָטס ווּנדער! - זאָג איך- טאַקע זייער אַ פּײַן בחורל, כּילעבן! צום העמדל, וואָס ער גייט איבער די הויזן, מיט די לאַנגע האָר, ווען גאָט העלפֿט אים נאָך אַ האַרמאָניע, אָדער אַ הונט זאָל אים נאָכלויפֿן פֿון הינטן, דעמאָלט האָט דאָס שוין גאָר דעם זיבעטן חן!"... אָט אַזוי רעכן איך זיך אָפּ מיט איר שוין פֿאַר אים אויך, און לאָז אויס מײַן גאַנץ ביטער האַרץ, הייסט דאָס, צו איר נעבעך... און זי? גאָרנישט! אין אסתר מגדת - מאַכט זיך תּמעוואַטע. איך איר: „פֿעפֿערל", און זי מיר: „טובֿת-הכּלל, ארבעטער, נעכטיקע טעג"... „וואָס טויג מיר, זאָג איך, אײַער טובֿת-הכּלל מיט אײַער אַרבעטן, אַז עס גייט צו בײַ אײַך בסוד? פֿאַראַן, זאָג איך, אַ שפּריכוואָרט: ווּ אַ סוד, דאָרט איז אַ גנבֿה... אַמער זאָג מיר גלײַך, וואָס איז ער געפֿאָרן, פֿעפֿערל, און וווּהין?"... „אַלצדינג יאָ, זאָגט זי, נאָר דאָס נישט. פֿרעג זיך, זאָגט זי, בעסער נישט נאָך; גלויב מיר, זאָגט זי, וועסט מיט דער צײַט אַליין אַלצדינג וויסן.

וועסט, אם ירצה השם, הערן, און אפשר אין גיכן, פיל נייעס, פיל גוטס!״ ... „אמן, הלוואי, זאָג איך, פון דיין מויל אין גאָטס אויערן. נאָר אונדזערע שונאים, זאָג איך, זאָלן אַזוי וויסן פון זייער געזונט, ווי איך הייב אָן צו פאַרשטיין, וואָס דאָס טוט זיך ביי אייַך און וואָס באַדייַט די שפּיל!״... אָט דאָס איז טאַקע, זאָגט זי, דער אומגליק, וואָס דו ווייסט דאָס ניט פאַרשטיין.״ „וואָס-זשע, ס׳איז אַזוי טיף? מיר דאַכט, זאָג איך, אַז איך פאַרשטיי, מיט גאָטס הילף, גרעסערע זאַכן״... „דאָס לאָזט זיך ניט, זאָגט זי, פאַרשטיין מיטן שׂכל אַליין, דאָס דאַרף מען, זאָגט זי, פילן, פילן מיטן האַרצן״... אַזוי זאָגט זי צו מיר, האָדל הייסט עס, און דאָס פּנים ביי איר בשעת-מעשה פלאַמט און די אויגן ברענען. ניט געדאַכט זאָלן זיי ווערן, די טעכטער מייַנע! פאַרקאָכן זיי זיך אין עפּעס, איז מיט האַרץ און מיט לייַב און לעבן און מיט׳ן גוף און מיט דער נשמה!

בקיצור וועל איך אייַך דערציילן, עס גייט אַוועק אַ וואָך און צוויי און דרייַ און פיר און פינף און זעקס און זיבן- אין קול ואין כסף - ניטאָ ניט קיין בריוו, ניט קיין ידיעה. פאַרפאַלן, זאָג איך, פעפּערל!״ - און כאַפּ אַ קוק אויף מייַן האָדלען. נעבעך קיין טראָפּן בלוט ניטאָ אין פּנים, זוכט אויף אַלע מאָל אַן אַנדער שטיקל אַרבעט אין שטוב, וויל, ווייַזט אויס, פאַרגעסן דורך דעם די גרויסע צרות אירע, נאָר, איר זאָלט זאָגן, זי זאָל דאָס אים אַפילו דערמאָנען! שאַ, שטיל, גלייַך ווי ס׳איז גאָר קיין מאָל נישט געווען קיין פעפּערל אויף דער וועלט! נאָר איין מאָל טרעפט זיך אַ מעשה, איך קום צו פאָרן אַהיים, איך זע - מייַן האָדל איז פאַרוויינט, גייט אַרום מיט אָנגעשוואָלענע אויגן. הייב איך מיך אָן צו דערפרעגן, ווער איך געוויר, אַז דאָ איז נישט לאַנג געווען עפּעס איינער אַ שלימזל מיט לאַנגע האָר און געסודעט זיך עפּעס מיט איר, מיט האָדלען הייסט עס. „אַהאַ! - טראַכט איך מיר. - דאָס איז יענער חבֿרה-מאַן, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפן רייַכע טאַטע-מאַמע און האָט אַראָפּגעלאָזט דאָס העמדל איבער די הויזן״ ... און נישט לאַנג געטראַכט, רוף איך ארויס מייַן האָדלען פון שטוב אין הויף ארויס און טו זי אַ כאַפּ גלייַך אויף דער וווענטקע: „זאָג מיר נאָר, טאָכטער, האָסט שוין פון אים אַ גרוס?״ „יאָ.״ „ווו איז ער ערגעץ, דייַן באַשערטער?״ „ער איז, זאָגט זי, וויַט.״ „וואָס טוט ער?״ „ער זיצט!״ „ער זיצט״... „ווו זיצט ער? פאַר וואָס זיצט ער?״ - שווייַגט זי. קוקט מיר גלייַך אין די אויגן אַרייַן און שווייַגט. „זאָג מיר נאָר, זאָג איך, טאָכטער מייַנע, ווערדליק איך פאַרשטיי, זיצט ער

נישט פֿאַר קיין גנבֿה ; פֿאַרשטיי איך ניט דעם שׂכל, אַז ווי באַלד קיין גנבֿ ניט און קיין שווינדלער ניט, הײַנט פֿאַר וואָס-זשע זיצט ער, פֿאַר וואָסערע מעשים טובים?... שווײַגט זי - אין אסתר מגדת... האָב איך מיך מישבֿ געווען : זאָגסט ניט, דאַרף מען ניט. ער איז דאָך דײַן שלימזל, ניט מײַנער. אַ שיינע ריינע כּפּרה! נאָר אינעווייניק אין האַרצן טראָג איך אַ ווייטיק, איך בין פֿאָרט אַ פֿאָטער, ווי מיר זאָגן אינעם דאַווענען : כּרחם אב על בנים - אַ פֿאָטער בלײַבט אַ פֿאָטער.

בקיצור, געווען איז דאָס הושענא-רבה אויף דער נאַכט. יום-טוב איז בײַ מיר אַ מנהג, איך רו מיך אָפּ, און אויך דאָס פֿערדל רוט זיך בײַ מיר אויס, ווי אין דער תּורה שטייט געשריבן : אתּה-דו, ושורך-און דײַן ווײַב, וחמורך-און דײַן פֿערדל... און אַגב איז שוין אין בויבעריק כּמעט ניטאָ וואָס צו טאָן : טוט מען אַ בלאָז מיטן שופֿר, אַזוי צעלויפֿן זיך אַלע דאַטשניקעס, ווי די מײַז אין אַ הונגער, און בויבעריק ווערט אַ פּוסטקע. דעמאָלט האָב איך ליב צו זיצן אין דער היים, בײַ זיך, אויף דער פּריזבע. פֿאַר מיר איז עס דאָס בעסטע שטיקל צײַט, די טעג זענען געשענקטע. די זון באַקט שוין ניט, ווי אַ קאָלכאויוון, נאָר זי גלעט מיט אַ מין ווייכקייט, מחיה נפֿשות. דער וואַלד איז אַלץ נאָך גרין, די סאָסנעס הערן ניט אויף צו שמעקן מיט סמאָלע, און עס דאַכט זיך מיר, אַז דער וואַלד קוקט יום-טובֿדיק, ווי גאָטס אַ סוכּה, אַ סוכּה פֿון גאָט. אָט דאָ, טראַכט איך מיר, האַלט גאָט סוכּות ; דאָ, ניט אין שטאָט, ווו סע טאַרעראַמט, און מענטשן לויפֿן הין און הער, פּינען מיט דער נשמה, יאָגן זיך נאָכן שטיקל ברויט, און מע הערט נאָר געלט און געלט און געלט!.. און ווער שמועסט אויף דער נאַכט, הושענא-רבה, למשל, - איז דאָך גאָר אַ גן-עדן : דעמאָלט איז דער הימל בלוי, די שטערן פֿינקלען, שעמערירן, בײַטן זיך, פּינטלען, ווי, להבֿדיל, אַ מענטש מיט די אויגן ;. און אַ מאָל, מאַכט זיך, פֿליט דורך אַ שטערן פֿײַל אויסן בויגן, לאָזט איבער נאָך זיך אויף אַ רעגעלע אַ גרינעם פּאַס - דאָס האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַ שטערנדל, געפֿאַלן עמעצנס מזל. וואָרום וויפֿיל שטערן, אַזוי פֿיל מזלות... ייִדישע מזלות... „עס זאָל כאָטש ניט זײַן מײַן פֿינצטער מזל", טראַכט איך מיר, און עס קומט מיר אויפֿן געדאַנק האָדל. שוין פֿון עטלעכע טעג, אַז זי איז עפּעס ווי אויפֿגעמונטערט, לעבעדיקער געוואָרן, גאָר אַן אַנדער פּנים באַקומען. עמעצער האָט איר געבראַכט אַ בריוול, אַ פּנים, פֿון אים טאַקע, פֿון איר שלימזל. ווילן ווילט זיך מיר זייער וויסן, וואָס ער

שרײַבט איר, נאָר פרעגן וויל איך נישט; זי שווײַגט, שווײַג איך אויך, פתח שין שאַ! טביה איז נישט קיין ייִדענע; טביה האָט צײַט...

דערווײַל, אַזוי ווי איך טראַכט פֿון האָדלען, קומט זי אָן האָדל הייסט עס, זעצט זיך צו נעבן מיר אויף דער פריזבע, קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטן און רופֿט זיך אָן צו מיר שטילערהייט: "הערסט דו, טאַטע? איך דאַרף דיר עפּעס זאָגן: הײַנט געזעגענען מיר זיך אָפּ מיט דיר... אויף שטענדיק"...

אַזוי זאָגט זי צו מיר שטיל, קוים וואָס מע הערט, און קוקט אויף מיר מיט אַ מאָדנעם מין קוק, מיט אַזאַ קוק, וואָס איך וועל אים אייביק נישט פֿאַרגעסן. און בשעת מעשה פֿליט מיר דורך אַ מחשבה אין קאָפּ: ,,זי וויל זיך טרענקען"... וואָס איז מיר אײַנגעפֿאַלן טרענקען? ווײַל עס האָט זיך געטראָפֿן, ניט דאָ געדאַכט, אַ מעשה: אַ מיידל נישט ווײַט פֿון אונדז האָט זיך פֿאַרקאָכט אין אַ דאָרף-שייגעץ און האָט זיך צוליב דעם דאָרף-שייגעץ... איר ווייסט דאָך שוין וואָס. איז די מאַמע פֿאַר צרות קראַנק געוואָרן און איז געשטאָרבן, און דער טאַטע האָט זיך אויסגעבראַכט, געוואָרן אַ קבצן. און דער דאָרף-שייגעץ האָט זיך מישבֿ געווען און האָט חתלורע געהאַט פֿאַר אַן אַנדערע. איז זי אַוועקגעגאַנגען צום טײַך, דאָס מיידל הייסט דאָס, און האָט זיך אַרײַנגעוואָרפֿן אין וואַסער אַרײַן און האָט זיך דערטרונקען...

,,וואָס הייסט, זאָג איך, דו געזעגענסט זיך אָפּ מיט מיר אויף שטענדיק?" - אַזוי מאַך איך צו איר און קוק אראָפּ, זי זאָל ניט זען, ווי איך בין טויט. ,,דאָס הייסט, זאָגט זי, איך פֿאָר, זאָגט זי, אַוועק, מאָרגן, זאָגט זי, גאַנץ פֿרי, מיר וועלן זיך שוין מער קיין מאָל ניט זען... קיין מאָל ניט"...

דערהערט די דאָזיקע ווערטער, איז מיר געוואָרן אַ ביסל גרינגער אויף דער נשמה. דאַנקן גאָט כאָטש דערפֿאַר, טראַכט איך מיר, ווי זאָגט ער: גם זו לטובה - עס קאָן זײַן ערגער, בעסער האָט קיין שיעור ניט... ,,וווּהין, למשל, פֿאָרסט דו, אויב איך האָב, זאָג איך, די זכיה צו וויסן?" ,,איך פֿאָר, זאָגט זי, צו אים." ,,צו אים?- זאָג איך. - ווו איז ער דען אַצינדערט?" ,,לעת עתה, זאָגט זי, זיצט ער נאָך; נאָר אין גיכן שיקט מען אים אַוועק." ,,פֿאָרסט דו, הייסט עס, זיך

געזעגענען מיט אים?״ - אַזוי מאַך איך זיך תּמעוואַטע. „ניין, זאָגט זי, איך גיי אים נאָך גלײַך אַהין.״ „אַהין? - זאָג איך. - ווער איז געווען דער אַהין ? ווי אַזוי הייסט דאָס אָרט?״ -„מע ווייסט נאָך נישט אַקוראַט, זאָגט זי, ווי אַזוי דאָס אָרט הייסט, נאָר ווײַט איז דאָס זייער, זאָגט זי, ווײַט מיט סכּנת-נפשות״...

אַזוי זאָגט זי צו מיר, האָדל הייסט עס, און עס מאָלט זיך מיר אויסעט, אַז זי רעדט דאָס מיט גדלות, מיט גרויסקייט, גלײַך ווי ער וואָלט דאָ אָפּגעטאָן עפּעס אַזעלכס, וואָס סע קומט אים דערפֿאַר אַ מעדאַל פֿון אַ פּוד אײַזן!... וואָס ענטפֿערט מען איר, למשל, אויף אַזאַ זאַך? פֿאַר אַזאַ זאַך נעמט אַ פֿאָטער און בייזערט זיך אויס אויף אַ קינד, שענקט אַ פּאָר פּעטש, אָדער ער בײַטעלט אויס אַלע בייזע ווײסטע חלומות. טבֿיה איז אָבער ניט קיין ייִדענע, איך גיי מיט דעם גאַנג, אַז כּעס איז עבֿודה-זרה. רוף איך מיך אָן צו איר מיט אַ פּסוק, ווי געוויינטלעך : „איך זע אַרויס, זאָג איך, טאָכטער מײַנע, אַז דו ביסט מקיים, ווי אין דער הייליקער תּורה שטייט געשריבן: על כּן יעזב - וואַרפֿסט אַוועק, זאָג איך, צוליב אַ פּעפּערל, טאַטע-מאַמע, זאָג איך, און לאָזט זיך אַוועק אין אַן אָרט, וואָס מע ווייסט ניט וווּ, ערגעץ אין די מדבריות, אַ פּנים, אויפֿן פֿאַרגליווערטן ים, דאָרט, וווּ אַלכּסנדר מוקדון, זאָג איך, איז געפֿאָרן אויפֿן אָקרענט און פֿאַרבלאָנדזשעט אויף אַ ווײַטער וויספּע, זאָג איך, צווישן ווילדע מענטשן, ווי איך האָב געלייענט, זאָג איך, אַ מאָל אין אַ מעשה-ביכל״...

אַזוי זאָג איך צו איר האַלב אויף קאַטאָוועס און האַלב מיט כּעס, און דאָס האַרץ בשעת-מעשה וויינט. נאָר טבֿיה איז נישט קיין ייִדענע. טבֿיה האַלט זיך אײַן. און זי, האָדל הייסט עס, פֿאָלט נישט אַראָפּ בײַ זיך; ענטפֿערט מיר אָפּ על ראשון ראשון, און שטיל, נישט געכאַפּט, און באַטראַכט. טבֿיה׳ס טעכטער קאָנען רעדן...

און כאָטש איך האַלט דעם קאָפּ אַראָפּ און די אויגן צו, פֿון דעסטוועגן דאַכט זיך מיר, אַז איך זע זי, האָדלען הייסט דאָס, איך זע - איר פּנים איז פּונקט אָזוי ווי די לבֿנה, בלאַס און מאַט, און דאָס קול אירס, מאָלט זיך מיר אויס, איז עפּעס ווי פֿאַרדומפּן, ציטערט... זאָל איך איר, אַ שטייגער, פֿאַלן אויפֿן האַלדז, בעטן, חלשן פֿאַר איר, זי זאַל נישט פֿאָרן? ווייס איך אַז ס׳איז אַרויסגעוואָרפֿן. ימח שמם

זאָלן זײ װערן, טאַקע די טעכטער מײַנע, - פֿאַרקאָכן זײ זיך אין עמעצן, איז מיטן גוף און מיט דער נשמה און מיטן האַרצן און מיט לײַב און לעבן!

בקיצור, מיר זענען אָפּגעזעסן אויף דער פּריזבע אַ היבשע שטיק צײַט, לאָז זיך אײַך דאַכטן, כּמעט די גאַנצע נאַכט. מער געשװיגן װי גערעדט, און דאָס, װאָס מיר האָבן גערעדט, איז אויך געװען כּמעט װי נישט גערעדט, האַלבע װערטער... זי האָט גערעדט, און איך האָב גערעדט, איך פֿרעג זי נאָר אײן זאַך: װוּ איז דאָס געהערט געװאָרן, אַ מײדל זאָל נעמען און חתונה האָבן פֿאַר אַ בחור צוליב דעם, זי זאָל אים קאָנען נאָכגײן ערגעץ אין אַלדי שװאַרצע יאָר? ענטפֿערט זי מיר: „מיט אים איז אַלץ אײנס, אַפֿילו אין אלדי שװאַרצע יאָר"... געב איך איר, געװײנטלעך, צו פֿאַרשטײן? מיטן שׂכל, װי נאַריש דאָס איז. גיט זי מיר צו פֿארשטײן מיט איר שׂכל, אַז איך װעל דאָס קײן מאָל ניט פֿארשטײן. ברענג איך איר אַ משל מיט אַ הון, אַ קװאָקע, װאָס האָט אויסגעזעסן קאַטשקעלעך. די קאַטשקעלעך האָבן זיך נאָר אויפֿגעכאַפּט אויף די פֿיסלעך, האָבן זײ זיך געלאָזט אויפֿן װאַסער, און די קװאָקע נעבעך קװאָקעט. „װאָס, זאָג איך, װעסט דו זאָגן, זאָג איך, דערויף, טאָכטער לעבן?"... „װאָס, זאָגט זי, זאָל איך דערויף זאָגן? ס'איז אַװדאי אַ רחמנות, זאָגט זי, אויף דער קװאָקע; נאָר צוליב דעם זאָגט זי, װאָס די קװאָקע קװאָקעט, זאָלן די קאַטשקעלעך ניט שװימען?"... איר פֿאַרשטײט דבורים? טבֿיהס טאָכטער רעדט נישט גלאַט...

און דערװײַל די צײַט שטײט נישט. עס הײבט שױן אָן צו שאַרײען אויף טאָג, די אַלטע אין שטוב װאָרטשעט. זי האָט שױן עטלעכע מאָל געשיקט זאָגן, אַז ס'איז שױן צײַט מאַכן נאַכט, און געזען, אַז עס העלפֿט זיך נישט, האָט זי ארויס-געשטעקט דעם קאָפּ דורכן פֿענצטער און מאַכט צו מיר, מיט אַ שײנעם יברכך, געװײנטלעך: „טבֿיה! װאָס טראַכסט דו זיך?" „לאָז זײַן שטיל, זאָג איך, גאָלדע, װי אין פּסוק שטײט: למה רגשו! האָסט פֿאַרגעסן, אַ פּנים, אַז ס'איז הײַנט הושענא-רבה? הושענא-רבה, זאָג איך, װערט אונדז אָנגעחתמעט דאָס גוטע קװיטל, הושענא-רבה דאָרף מען זײַן אויף. פֿאָלג מיך, גאָלדע, זאָג איך, דו נעם, זײַ מוחל, צעבלאָז נאָר דעם סאַמאָװאַר, זאָג איך, און לאָז זײַן טײ, און איך װעל גײן דערװײַלע שפּאַנען דאָס װעגעלע. מיר פֿאָרן מיט האָדלען צום באַן." און װי דער

שטייגער איז, טאָק איך איר אָפּ אַ שפּאָגל-נײַעם ליגן, אַז האָדל פֿאָרט אַוועק קיין יעהופּעץ, און פֿון דאָרטן נאָך ווײַטער, אַלץ מכּח יענעם עסק, מכּח דער ירושה הייסט דאָס, און עס קאָן געמאָלט זײַן, זאָג איך, אַז זי זאָל שוין דאָרטן בלײַבן איבערן גאַנצן ווינטער, און אפֿשר איבערן ווינטער מיטן זומער מיט נאָך אַ ווינטער; לכן דאַרף מען איר, זאָג איך, מיטגעבן צדה-לדרך, אַ ביסל גרעט, אַ קליידל, אַ פּאָר קישנס, ציכלעך, דאָס, יענץ און שאר-ירקות.

אַזוי קאַמאַנדעווע איך און זאָג אָן, ס'זאָל נישט זײַן קיין געוויינען, ס'איז הושענא-רבה אויף דער וועלט. „הושענא-רבה, זאָג איך, טאָר מען ניט וויינען, ס'איז אַ בפֿירושער דין!" הערט מען דאָך מיך מיטן דין מסתמא, ווי די קאַץ, און מע ווײנט דווקא יאָ, און אַז סע קומט צום געזעגענען זיך, ווערט אַ יללה, אַלע וויינען - די מאַמע, די קינדער, און טאַקע זי אַליין, האָדל הייסט דאָס, און ועל כּולם, אַז ס'איז געקומען צו דער עלטערער טאָכטער מײַנע, צײַטל מיין איך (אויף יום-טוב קומט זי צו מיר מיט איר באַשערטן, מיט מאָטל קאַמזויל), האָבן זיך בייִדע שוועסטער אַ וואַרף געטאָן איינע דער אַנדערער אויפֿן האַלדז- מע האָט זיי קוים אָפּגעריסן...

נאָר איך איינער האָב מיך געהאַלטן שטאָל און אײַזן; דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אַזוי - שטאָל און אײַזן; אינעווייניק קאָכט, ווי אַ סאַמאָוואַר, נאָר יענעם אַרויסבאַווײַזן - פֿע! טבֿיה איז דאך נישט קיין ייִדענע... דעם גאַנצן וועג קיין בויבעריק שווײַגט מען, און אַז מיר האַלטן שוין נישט ווײַט פֿון דער באַן, רוף איך מיך אָן צו איר, זי זאָל מיר זאָגן דאָס לעצטע מאָל, וואָס פֿאָרט האָט ער געטאָן אַזעלכס, פֿעפֿערל הייסט דאָס?... „איטלעכע זאַך, זאָג איך, באַדאַרף דאָך האָבן עפּעס אַ טעם"... ווערט זי אָנגעצונדן און שווערט מיר מיט כּל השבֿועות שבעולם, אַז ער איז ריין, ווי גינגאָלד. „ער איז, זאָגט זי, אַ מענטש, וואָס קאַטאָרגע פֿאַר זיך אַרט אים נישט, דאָס גאַנצע טועכץ זײַנס איז נאָר, זאָגט זי, יענעמס טובֿה, דער וועלטס טובֿה - און דער עיקר פֿאַר יגיע-כּפּימניקעס, די בעלי-מלאכות" - און גייט זײַט אַ חכם און טרעפֿט, וואָס דאָס הייסט! „זאָרגט ער זיך, זאָג איך צו איר, הייסט דאָס, פֿאַר דער וועלט? למאי-זשע, זאָג איך, זאָרגט זיך נישט די וועלט פֿאַר אים, אַז ער איז יאָ אַזאַ ווילער בחור? זאָלסט אים כאָטש לאָזן גרוסן, זאָג איך, דעם אַלכּסנדר מוקדון דײַנעם, זאָלסט אים זאָגן, זאָג איך, אַז איך פֿאַרלאָז מיך

אויף זײַן יושר, ער איז דאָך אַ מענטש פֿון סאַמע יושר, זאָג איך, אַז ער וועט מײַן טאָכטער מסתּמא נישט פֿאַרפֿירן, און שרײַבן אַ מאָל, זאָג איך, אַ בריוול דעם אַלטן טאַטן״...

און אַזוי ווי איך רעד, פֿאַלט זי מיר נישט פּלוצים אויפֿן האלדז און הייבט נישט אָן צו וויינען? „לאָמיר זיך, זאָגט זי, געזעגענען. זײַ געזונט, טאַטע, גאָט ווייסט, זאָגט זי, ווען מיר וועלן זיך זען!?״... אַן עק! אָט דאָ האָב איך מיך שוין נישט געקאָנט אײַנהאַלטן... עס איז מיר געקומען אויפֿן געדאַנק, פֿאַרשטייט איר, טאַקע די אייגענע האָדל, בשעת זי איז נאָך געווען אַ ברעקל... אַ קינד הייסט דאָס... זי געהאַלטן אויף די הענט... אויף די הענט געהאַלטן... האָט קיין פֿאַריבל נישט, פּאַני, וואָס איך האָב מיך... מעשה ייִדענע... איר זאָלט וויסן, הערט איר, וואָס דאָס איז פֿאַר אַ האָדל, דאָס איז!... איר זאָלט זען די בריוולעך, וואָס זי שרײַבט... ס׳איז אַ האָדל פֿון גאָט!... זי איז בײַ מיר אָט-אַ-דאָ-אָ, איז זי בײַ מיר... טיף, טיף... איך קאָן עס אײַך אָזוי פֿיל נישט ארויסגעבן. . . . .

ווייסט איר וואָס, פּאַני שלום-עליכם ? לאָמיר בעסער רעדן פֿון עפּעס פֿריילעכערס : וואָס הערט זיך עפּעס מכּח דער חלירע אין אָדעס?...

באַאַרבעט און צוגעגרייט פֿון נח מילער,מירל שיינהויט הירשאַן, לעאָנאַרד פּראַגער און רפֿאל פֿינקל.

Copyright © 2001 Noyekh Miller and Leonard Prager
All Rights Reserved